

Dr. Vehbetu Zuhejli

Kur'ani

III

Pjesë e shkëputur nga “Usuli fikhu islam”

Autori:
Dr. Vehbetu Zuhejli

Përktheu:
Dr. Musli Vërbani

Titulli:
Kur'ani

Korrektura:
Burim Bunjaku

Të drejtën e ribotimit e rezervon autori

Argumentet e sheriatit për të cilat janë pajtuar dijetarët

Burimet e ligjeve të sheriatit janë argumentet sheriatike prej të cilave nxirren ligjet e sheriatit.

Argument është shumësi i argumentit.

Gjuhësisht argument do të thotë: Udhëzues në diçka konkrete apo abstrakte.

Në terminologji: Është çështja me të cilën arrihet me shikim të shëndoshë në ligjin sheriativ praktik.

Argumentet janë dy llojesh:

1. Argumentet për të cilat janë pajtuar të gjithë dijetarët, e ato janë: **Kur’ani, suneti, ixhmai dhe Kijasi**, dhe

2. Argumentet për të cilat nuk janë pajtuar të gjithë dijetarët se janë argumente, e prej tyre më të njohura janë shtatë: **Istihسانی, Mesalihul murseli, istislahi, Istis-habi, urfi, drejtimi i sehabeve, ligji para nesh dhe Dherai**.

Pika e përkufizuar e argumenteve është se argumenti ose është prej shpalljes, ose jo prej shpalljes. Pastaj, shpallja ose është shpallje lexuese, ose shpallje jolexuese. Shpallja lexuese është Kur’ani, shpallja jolexuese është suneti.

Nëse argumenti nuk është prej shpalljes, atëherë shikohet, nëse është mendim i muxhtehidinëve të umetit, është ixhmai. Nëse është ligj që krahasohet me një çështje të ligjit tjetër, e që përputhen në shkakun, është kijasi. E, nëse nuk është kështu, është argumentimi (Istidlali), i cili është i ndarë në shumë lloje.

Katër argumentet e para janë argumente, për të cilat janë pajtuar dijetarët muslimanë se janë argumente, dhe është vaxhib të veprohet me ta. Po ashtu, janë pajtuar edhe në renditje të argumentimit, i cili është si vijon: **Kur’ani, Suneti, Ixhmai dhe Kijasi**. Argument për këtë është hadithi i Muadh bin Xhebelit r.a. Kur i dërguari i Allahut s.a.v.s. e ka dërguar gjykatës të Islamit

në Jemen dhe i thotë: ***O Muadh, nëse vjen te rasti të gjykosh, si dhe me çka do të gjykosh?***

Muadhi i thotë: ***“Do të gjykoj me librin e Allahut”.***

Pastaj, i thotë: ***“Po nëse nuk e gjen në librin e Allahut?”.***

Muadhi i thotë: ***Do të gjykoj me sunetin e të dërguarit të Allahut.***

Pastaj, i thotë: ***Po nëse nuk e gjen në sunetin e të Dërguarit të Allahut?***

Muadhi i thotë: ***Do të gjykoj me ixhtihadin tim, e nuk do ta lë çështjen e pazgjidhur (nuk do ta neglizhoj).***

I Dërguari i Allahut e vendos dorën në kraharorin e tij dhe i thotë: ***Falënderoj Allahun, për atë që pajtohet i Dërguari; i dërguari i Allahut është i pajtuar me atë çka është i kënaqur Allahu dhe i dërguari i Tij.***¹

Kur Ebu Bekri Sidikit i paraqiteshin palët e konfrontuara për gjykim në mes tyre, në rend të parë shikonte në librin e Allahut. Nëse e gjente aty, gjykonte sipas Kur'anit. Nëse nuk e gjente në librin e Allahut dhe e dinte se ka gjykuar për atë çështje i Dërguari i Allahut, ashtu gjykonte. Nëse nuk e dinte se ka gjykuar për atë çështje i dërguari i Allahut, i tubonte më të mirët e më të diturit dhe konsultohej me ta. Nëse pajtoheshin në mendime, ashtu urdhëronte dhe gjykonte. Kështu vepronte Umeri r.a. Kështu kanë vepruar edhe sehabet dhe këtë praktikë e kanë pranuar që të jetë projekti i muslimanëve.

Po ashtu, argumentet ose janë transmetuese, ose logjike.

Argumentet transmetuese janë: Kur'ani, suneti, ixhmai, urfi, ligji para nesh dhe mendimi i sehaveve.

Argumente logjike janë: Kijasi, Mesalihul murseli, Istihسانی, Istis'habi dhe Dheraiu. Secili lloj e forcon tjetrin. Ixhtihadi patjetër duhet të përqendrohet në bazat e argumenteve logjike. Argumentet tekstuale patjetër duhen shikuar me logjikë, analizë dhe studim të shëndoshë.

Vërehet qartë se këto argumente:

- Ose janë baza të pavarura në shariat, e ato janë: Kur'ani, suneti, Ixhmai dhe argumentet që kanë të bëjnë me ta, si Istihسانی, urfi dhe mendimi i sehaveve,

- Ose nuk janë bazë e pavarur, siç është Kijasi.

Çështja se: argument bazë i pavarur në shariatë nënkupton se nuk ka nevojë ligji të mbështetet në diçka tjetër, ndërsa Kijasi ka nevojë të

vërtetohet si ligj me bazën e ardhur prej Kur'anit, sunetit dhe Ixhmait. Po ashtu, ka nevojë që të kuptohet shkaku i ligjit bazor. Nevoja e argumentit të ixhmait për mbështetje nuk nënkupton që të jetë i pavarur, sepse kjo është e kërkuar vetëm për ta ligjësuar si argument, e jo për të argumentuar. E kundërta me Kijasin, sepse të argumentuarit me Kijasë ka nevojë për të përputhur bazën e ligjit me shkakun e tij.

Kur'ani fisnik apo libri fisnik

Libër gjuhësisht do të thotë çdo libër i shkruar, pastaj në shariatë e ka marrë kuptimin posaçërisht për librin e Allahut, e shkruar në mus-haf, e që ai libër është Kur'ani. Subevejhit në librin e tij thotë: Është përhapur në gjuhën arabe që libri (Kitabi) ka të bëjë me Kur'anin.

Kur'ani në gjuhën arabe është infinitiv që ka kuptimin **“Lexim”**. Zoti i Lartmadhëruar thotë:

إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴿١٨﴾

“E kur ta lexojmë atë ty (Kuranin),ti përcille me të dëgjuar leximin e tij”. (el-Kijam : 17,18)

Pastaj, në literaturë dhe në të folur është përhapur kuptimi se është fjalë e Allahut, e cila lexohet prej gjuhës së robërve. Në këtë kuptim është më i njohur, kështu që Kur'ani është interpretim i tij (Kitabit)

Në këtë temë do të sqaroj si vijon:

- **Definicioni i Kur'anit;**
- **Specifikat e Kur'anit;**
- **Argumentimi i Kur'anit;**
- **Mrekullia e Kur'anit;**
- **Dispozitat e Kur'anit;**
- **Argumentimi me ligje;**
- **Metodologjia sqaruese; dhe**
- **Disa rregulla bazore të përgjithshme që kanë të bëjnë me Kur'anin.**

Definicioni i Kur'anit

Ndonjëherë thuhet: S'ka nevojë të jepet definicioni i Kur'anit, sepse çdo njeri e di saktësisht çka është Kur'ani, i përbërë prej ajeteve dhe sureve që janë të njohura. Por, definicioni është për ta treguar tërësinë e çështjes dhe vërtetësinë e saj, si f.v. kur ti e definon njeriun se është trup i lëvizshëm, i ndjeshëm me dëshirë dhe folës.

Përgjigjja për këtë është se: Definicioni i Kur'anit shikohet nga kuptimi i përgjithshëm, sepse Usulijinët e definojnë Kur'anin për të sqaruar çka lejohet dhe çka nuk lejohet në namaz, çka është argument në nxjerrjen e ligjeve të sheriatit e çka jo, në çka mund të kalojë në pabesim një mohues, e në çka jo. Qëllimi është definicioni i Kur'anit, i cili është argument në fikh.²

Shkurt: definicioni i Kur'anit është nga aspekti i argumentit si ligj i sheriatit. Ai ose definohet si kuptim i tërësishëm që të përfshijë Kur'anin, që të përfshijë të gjitha specifikat, që janë posaçërisht për të. Ai është zbritje te i dërguari i Allahut, i shkruar në mus'haf, i transmetuar tek ne në mënyrë të përpiktë dhe në mënyrë absolute.

Definicioni: **Kur'ani është fjalë e Allahut, i zbritur te Pejgamberi s.a.v.s. në gjuhën arabe, i cili sfidon edhe me surën më të shkurtër, i shkruar në mus'haf, i transmetuar përpikërisht, i konsideruar ibadet leximi i tij, duke filluar me suretull Fatiha dhe i përfunduar me suretull Nas.**³

Disa e kanë definuar se Kur'ani është fjalë arabe e zbritur për të menduar dhe analizuar, i cili është i përpiktë. Pjesa e këtij definicioni **“për të menduar dhe analizuar”** është vetëm sqarim i definicionit, e assesi nuk është thënë që patjetër të ekzistojë në definicion.

Specifikat e Kur'anit: Nga definicioni kuptohet se specifikat e Kur'anit dhe veçoritë e tij bëjnë dokumentojnë se çdo gjë çka është fjalë e Allahut nuk është në Kur'an, po ashtu çka nuk është fjalë arabe prej librave qiellor nuk është Kur'an dhe ajo çka nuk ka zbritur në gjuhën arabe prej librave tjera të zbritura nuk është Kuran. Po ashtu, nuk është Kur'an ajo çka nuk është mutevatir, as shadh, e as hadithet Kudësij nuk janë Kur'an, dhe çka nuk ka zbritur të jetë mrekulli, si të gjitha librat qiellore dhe suneti në përgjithësi, nuk janë Kuran.

E para: “Është fjalë e Allahut të Lartmadhëruar.”, argument për këtë është mrekullia e tij; mrekullia e tij është niveli i tij oratorik dhe stilistik që ia tejkalon aftësive njerëzore. Për këtë arsye, kur i ka sfiduar arabët, ata janë ndier të paaftë përballë (belagës) stilistikës dhe oratorisë së Kur’anit. Së shpejti, kur do të flasë për mrekullitë e Kur’anit, do të flasë për këtë. Pasi që Kur’ani është prej Allahut, konsiderohet argument i domosdoshëm dhe çdo ligj që buron prej tij është obligativ të veprohet. Çdo njeri duhet të pasojë ligjet e tij. Kur’ani dallohet prej haditheve të Pejgamberi s.a.v.s., pa marrë parasysh se a janë ato hadithe kudësij apo hadithe pejgamberike, sepse **“kuptimi”** i haditheve është prej Allahut, ndërsa fjalët-prej Pejgamberit s.a.v.s. Mirëpo, Pejgamberi s.a.v.s. ndonjëherë është urdhëruar që hadithin ta thotë drejtpërsëdrejti (Ligjërata e drejtë) prej Allahut, që quhet hadith kudësij, e ndonjëherë nuk është i urdhëruar ta thotë hadithin në ligjëratën e drejtë, apo se është drejtpërsëdrejti prej Allahut të Lartmadhëruar, e që quhet hadith i Pejgamberit s.a.v.s.

E dyta: “I tërë Kur’ani është në gjuhën arabe.” dhe nuk ka asnjë fjalë të gjuhës joarabe.⁴ Imam Shafiju, sa i përket atyre që thonë se në Kuran ka edhe fjalë joarabe, në fq. 41 të **“Risales”**, në mes tjerash, thotë: Është thënie shkencore se: Të heshturit prej asaj çka është thënë ka përparësi heshtja dhe më e mirë se sa të thuhet vetëm ajo pjesë që është thënë. Nëse do Allahu.

Disa kanë thënë: në Kur’an, përpos fjalëve të gjuhës arabe, ka edhe fjalë joarabe. Ndërsa, Kur’ani e thotë se në librin e Allahut nuk ka asgjë tjetër pos gjuhës arabe. Pastaj, iu kundërvihet me argumente atyre se: Mosdija e disa arabëve për disa fjalë të Kur’anit, se në bazë të tyre ka fjalë të huaja, nuk do të thotë se Kur’ani ka fjalë të huaja, sepse është e mundur që disa gjuhë të huaja kanë huazuar disa fjalë arabe dhe ato fjalë janë përhapur në ato gjuhë dhe janë bërë fjalë të atyre gjuhëve, e pastaj, disa fjalë të Kur’anit (ato fjalë), që janë të pakta, janë në përputhshmëri me fjalët e Kur’anit. Por, është e mundur që disa fjalë të huaja kanë hyrë në përdorim të gjuhës arabe, e ato fjalë janë bërë arabe më, kështu që ato formën e kanë arabe, ndërsa mënyrën të huaj, edhe pse esenca është fjalë e huaj. Pastaj, Shafiju i ka paraqitur disa ajete Kur’anore, si p.sh: Fjala e Zotit të Lartmadhëruar:

وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَى قَلْبِكَ
لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾

“Dhe nuk ka dyshim se ai (Kur’ani) është zbritje prej Zotit të botëve”, “E ka zbritur atë shpirti (Xhibrili) besnik, në zemrën tënde që të jetë tërheqëvërejtës në gjuhën arabe të pastër (të kulluar)”. (esh-Shuaraë : 192-195)

Dhe thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

“Kur’ani në gjuhën arabe, ku në të nuk ka kurrëfarë shtrembërimit, me qëllim që të bëhen të devotshëm”. (Ez-Zumer : 28)

Thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ ۖ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ
أَعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ

“Ne veçse e dimë me siguri për atë çka thonë. Thonë: Vërtet, atë (Muhamedin) e mëson një njeri. Gjuhën (e Kur’anit) të cilën e kundërshtojnë, a mos është e huaj?! Kurse ky (Kur’an) është në gjuhën arabe të pastër.” (En-nahl : 103)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَّقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ أَأَعْجَمِيٌّ
وَعَرَبِيٌّ ۚ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ۖ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ
وَقُرْ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُولَٰئِكَ يَنَادُونَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ

“Po ta kishim bërë atë (Kur’anin) Kur’anin në gjuhë të huaj, do të thoshin: Po pse ajetet janë të pasqaruara. Pse a mos është e huaj, kur dihet se është në gjuhën arabe”. (Fussilet : 44)

Pastaj, dihet se libri i çdo pejgamberi është në gjuhën e popullit të tij. Shafijju thotë: Çdo musliman duhet ta mësojë gjuhën arabe sa të ketë mundësi, saqë ta thotë shahadetin në gjuhën arabe ***“Eshhedu en LaiLahe il-allah ve eshhedu ene Muhameden abduhu ve resuluhu”***, që të lexojë librin e Allahut, të bëjë duatë farze, të thotë Tekbirin, Tesbihun, Etehiatin etj etj. Të mësuarit e gjuhës arabe ka domethënie shoqërore dhe politike, sepse bashkon ndjenjat e umetit islam, forcon lidhjet mes tyre, e ruan islamin dhe vlerat e tij, e dallon personalitetin islam ndaj të tjerëve dhe e forcon islamin në përgjithësi.

Përpos kësaj, ndryshimi i një sure apo ajeti me një fjalë sinonime të Kur’anit, nuk konsiderohet Kur’an, sado që komentuesi apo interpretuesi është i përpiktë në sqarimin e asaj fjale, sepse Kur’ani në gjuhën arabe është posaçërisht Kur’an, në të cilën gjuhë e ka zbritur Allahu i Lartmadhëruar.

Përkthimi i Kur’anit, sado që ai përkthim të jetë i saktë, nuk llogaritet Kur’an. Nuk lejohet të bazohet që prej atij përkthimi të nxirren ligje të sheriatit, sepse të kuptuarit e qëllimit të ajeteve mund të jetë i gabuar, e përkthimi në gjuhë tjetër, po ashtu, mund të jetë i gabuar. Për këtë arsye, nuk duhet bazuar në përkthim, përderisa janë të mundur dy variante.

Namazi me përkthim nuk pranohet, sepse Kur’ani është emër i konstruktit dhe i kuptimit. Konstrukti është fjalë, e cila nënkupton Kur’anin në mus’haf. Kuptimi është fjalë, e cila tregon domethënien e vërtetë vetë fjala. Nuk mund të kuptohen ligjet e ligjvënësit në Kur’an pa e ditur kuptimin e konstruktit.

Ndërsa, sa i përket asaj se Ebu Hanifja r.a. e ka lejuar leximin e Kur’anit në namaz në gjuhën persiane,⁵ nuk kuptohet prej këtij mendimi se lejohet leximi vetëm me kuptim, sepse për këtë janë pajtuar shumica absolute e dijetarëve.

Por, Ebu Hanife e ka lejuar vetëm si formë lehtësimi. Kështu e ka sqaruar Bezdeviju, autor i librit ***“Keshful Esrarë”***, sepse ndërtimi i konstruktit është për të zgjeruar, e kjo në këtë rast nuk është për qëllim, posaçërisht në namaz, ku është në pyetje lutja. Sa i përket leximit në namaz, kjo është bërë vetëm për lehtësim. Këtë e thotë Zoti i Lartmadhëruar ***“Dhe lexoni atë çka është më e lehta në Kur’an”***.el Muzemmil,20

Përpos kësaj, autori i librit **“Sharihul Menar”** dhe autori Sadru Sheria në librin e tij **“Tevdijh”** dhe autori Kemal bin Hemami, kanë thënë: E vërteta është se ka diferencë nga ky mendim. Këtë e tregon edhe Nuh bin Ebi Mejrem, sepse me këtë kuptohet njëra prej dy kuptimeve:

- Ose zhvleftësimi i definicionit të Kur'anit, sepse Kur'ani në gjuhën persiane nuk është i shkruar në mus-haf,

- Ose lejimin e namazit pa lexim të Kur'anit, sepse Kur'ani është emër konstruktiv i kuptimit.⁷

E treta: Kur'ani është bartur në mënyrë të përpiktë nga të gjithë, pra në formë të bartjes, çka tregon saktësinë dhe vërtetësinë e transmetimit në formë të prerë.⁸ Kjo është çështje absolute e Kur'anit edhe në formën e të shkruarit, edhe në formën e të lexuarit, gjatë gjithë kohërave, prej fillimit të zbritjes së shpalljes nga shpirti (Xhibrili) besnik tek Pejgamberi s.a.v.s. e deri në ditët e sotme. Shkruesit e shpalljes shkruanin Kur'anin, kur i zbriste Pejgamberit s.a.v.s., pastaj, ajo çka zbriste, sehabet e mësonin përmendësh, me dëshirë që të përfitonin prej tij, që t'u përmbaheshin urdhrave dhe ligjeve të tij. Këto dy forma (të shkruarit dhe të mësuarit përmendësh) kanë vazhduar gjatë gjithë kohërave dhe gjeneratave, e deri tani, ku të parët ia përcjellin brezave pas tyre në mënyrë të sigurt dhe besnikërisht, saqë është e pamundur që të gjitha gjeneratat e të gjitha vendeve të bashkohen për rrenë, shtim apo mangësi. Historia është dëshmitari më i mirë. Për këtë Zoti i Lartmadhëruar në Kur'an thotë:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

“Vërtet, Ne e kemi zbritur Kur'anin dhe Ne e ruajmë atë”. (el-Hixhr : 9)

Të përcjellurit e Kur'anit me përpikmëri nga të gjithë (tevatur) është veçori e këtij libri fisnik, nga të gjithë librat tjerë qiellor, pa pasur kurrfarë ndryshimi dhe kurrfarë shtrembërimi. E jo, siç na e kanë vërtetuar historianët për Tevratin dhe Inxhilin, se përmbledhja e këtyre librave është bërë pas një kohe shumë të gjatë prej vdekjes së Musa a.s. dhe Isa a.s., saqë ajo kohë sillet rreth një apo dy shekujve.

Duke pasur parasysh se Kur'ani është fuqizuar në mënyrë të prerë, të përpiktë dhe të saktë, atëherë edhe tekstet (ligjet) e tij janë të përpikta dhe të sakta, pa pasur kundërshtim prej asnjë dijetari.

Nga kjo specifikë rezulton se ajo çka nuk është mutevatir (i përcjellur përpikërisht nga të gjithë), si f.v. Kiraat Shadhe (leximet e vetmuara) dhe hadithi Kudësij, nuk konsiderohet Kur'an.⁹ Nga pjesa e definicionit **“mutevatir”** Hanefijtë e kanë hequr edhe leximin e vetmuar, siç është leximi i Ubej bin Keabit **“Ideti i tyre edhe disa ditë tjera të njëpasnjëshme”**. Po ashtu, e kanë hequr edhe pjesën me të cilën është veçuar Ibni Mesudi në mus-hafin e tij, meshurë siç është te leximi i ajetit të dënimit për vjedhje **“Dhe prejuani duart e djathta të tyre”**.

Në këtë temë do të përqendrohemi në dy çështje:

- 1. Dispozita e leximeve të vetmuara (shadhë);**
- 2. Bismilahi është pjesë e Kur'anit?**

Leximet e vetmuara

Për atë çka është përcjell deri tek ne në mënyrë të vetmuar, si Mus'hafi i Ibni Mesudit etj, dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme: a është Kur'an apo jo?

Leximi i vetmuar është leximi, i cili nuk është përhapur në të gjitha rajonet, në formën mutevatir.¹⁰ Është leximi, i cili rrugën zinxhirore e ka të drejtë, mirëpo nuk përmban më vete konstruktin e mus'hafit në të shkruar, edhe pse është në harmoni me gjuhën arabe dhe kuptimet e gjuhës arabe, si f.v. leximi (Kiraeti) i Ibni Mesudit në ajetin e kompensimit të përbetimit: **“Dhe kush nuk ka (mundësi), le të agjërojë tri ditë - të njëpasnjëshme”**. Shtesa e ajetit **“të njëpasnjëshme”** nuk është **“Mutevatir”**, e për këtë arsye edhe nuk është Kur'an.¹¹

Shembull tjetër: Ajo çka është në disa kiraete në furnizimin e nënave: **“Dhe për trashëguesin - prej farefisit të ndaluar”**. Në këtë rast shtesa **“prej farefisit të ndaluar”** nuk është Mutevatir.

Ibn Ethirë el Xhezariju thotë: Leximet e vetmuara (**“Kiraat Shadhe”**) janë lexime, të cilat nuk e kanë zingjirin transmetues të plotë. Shembull ajeti:

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً

“Dhe sot do ta mënjanojnë trupin tënd, që të jetë argument për (gjeneratat) pas teje”. Ndërsa, leximi i ajetit sipas Hafsës është **“Do ta shpëtojmë (trupin tënd nga shkatërrimi)”**. (Junus : 92)

Dijetarët e kiraeteve janë pajtuar se shtatë kiraetet janë mutevatir me koncenzusin (ixhmain) e të gjithë muslimanëve.¹² Ato kiraete janë:

1. Kiraeti i Ebi Amrit,
2. Kiraeti Nafijut,
3. Kiraeti Asimit,
4. Kiraeti i Hamzës,
5. Kiraeti i Kisaijut,
6. Kiraeti i Ibni Kethirit, dhe
7. Kiraeti i Ibni Amirrit.

Ndërsa, plus tre kiraete, pas këtyre shtatë kiraeteve, janë:

1.Kiraeti i Jakubit,

2.Kiraeti i bi Xhaëferit dhe

3. Kiraeti i Halefit.

Për këto tre kiraete disa kanë thënë se janë Kiraete mutevatir, ¹³e disa kanë thënë se janë Kiraete meshhurë.

Përpos këtyre dhjetë kiraeteve, kiraetet tjera janë të vetmuara dhe për këtë janë pajtuar të gjithë dijetarët.

Dispozita e kiraeteve të vetmuara

Leximi i vetmuar nuk është Kur'an.¹⁴ Ky është mendimi unanimit të gjithë dijetarëve. Por, parashtrohet pyetja: A lejohet të argumentohet me ato kiraete?.

Për këtë dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme:

Hanefijtë dhe Hanbelijtë thonë: Me leximet e vetmuara lejohet të argumentohet, por me kusht që argumentimi mos të jetë i prerë e as i sigurt, sepse për të qenë argument i sigurt patjetër duhet të jetë dëgjuar prej Pejgamberit s.a.v.s. dhe çdo gjë çka është e dëgjuar prej Pejgamberit s.a.v.s., është argument. Është argument dëgjimi, sepse transmetuesi është i drejtë. Drejtësia është cilësi që tregon se ai nuk e ka thënë prej vetvetes, sepse po ta kishte thënë prej vetvetes, nuk kishte qenë e shkruar në mus'haf. E, kjo do të thotë se ky lexim është dëgjuar prej Pejgamberit s.a.v.s., e të dëgjuarit prej Pejgamberit s.a.v.s. është sunet. Ndërsa, të vepruarit me sunet është obligative.¹⁵

Malikijtë dhe Shafijtë thonë: Leximet e vetmuara nuk janë argument. Argumentohen me atë se nuk është Kur'an, pra nuk është mutevatir, por edhe sunet nuk është, sepse ai lexim është transmetuar se është Kur'an, e pasi që nuk është transmetuar se është sunet, nuk argumentohet me të.¹⁶

Gazaliu i është kundërpërgjigjur medhhebit Hanefij në këtë mënyrë: Nuk është Hadith i vetmuar, sepse hadithi i vetmuar nuk është argument se nuk pranohet. Ndërsa, të bëhet se është Kur'an, është gabim i sigurt, sepse do të kishte qenë e detyruar për Pejgamberin s.a.v.s. t'u tregonte disa sehabeve që të jetë argument për ta. E, atëherë nuk kishte qenë e lejuar që të heshtë asnjëri prej tyre, pasi që nuk është Kur'an. Atëherë, është e mundur që të jetë mendim i sehabës, ose që të jetë lajm i Pejgamberit s.a.v.s. Pasi që është e dyshimtë se a është haber apo jo, atëherë kjo na tregon se nuk lejohet të veprohet (argumentohet) me të, sepse lejohet të veprohet (argumentohet) me atë çka transmetuesi tregon se ka dëgjuar nga Pejgamberi s.a.v.s. Këtë mendim e ka përkrahur edhe Amediju, kur thotë: Mendimi më i pranuar dhe më i drejtë është mendimi i Shafijut, i cili mendon se nuk është obligative që të kompensimi i përbetimit të agjërohet rreshtazi.

Autori i librit “**Muslimu Thubut**” dhe Shevkani në librin “**Irshadul Fuhul**” thonë: Çka është transmetim i vetmuar, absolutisht nuk është Kur'an, sepse Kur'ani është ai çka i plotëson kërkesat e transmetimit si fjalë e Allahut të Lartmadhëruar, çka i plotëson të gjitha kushtet e ligjeve të sheriatit dhe si mrekulli. Çka i plotëson këto kërkesa, është Kur'an, e çka nuk i plotëson, nuk është Kur'an.

“Bismilahi” a është ajet Kur’anor?

Për atë se **“Bismilahi”** a është ajet i Kur’anit fisnik, dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme.

Pos kësaj, nëse është ajet, pra se a është ajet i çdo sureje, prapë kanë dhënë mendime të ndryshme: se a është ajet i pavarur i çdo sureje, i cili ka zbritur për t’i ndarë suret në mes vete apo jo?!

Muslimanët janë pajtuar unanimisht se **“Bismilahi”** është ajet në brendi të “suretul Neml”, por kanë dhënë mendime të ndryshme për **“Bismilahin”** në fillim të sureve:

Shafijët dhe ajo çka është më prioritarja në medhhebin e tyre thonë: Është ajet i çdo sureje edhe i suretul fatiha, edhe i sureve të tjera, përpos në suretul Beraetun.¹⁷ Sujutiu i ka sjellë pesëmbëdhjetë hadithe, të cilat tregojnë se **Bismilahi** është për të filluar suret dhe atë në mënyrë të përgjithshme.¹⁸

Malikijtë thonë: Nuk është ajet as i suretul Fatihës, e as i sureve të tjera.¹⁹

Hanefijtë, sipas mendimit më të drejtë të tyre, thonë: Është ajet Kur’anor, por nuk është ajet i suretul Fatihës dhe as i sureve të tjera, por është ajet i cili ka zbritur për t’i ndarë suret në mes vete.²⁰

Hanefijtë në medhhebin e tyre argumentohen se: Ixhmai ka rënë dakord se çka është mes dy kopertinave të Mus’hafit, është fjalë e Allahut dhe është shkruar në Kur’an me urdhrin e të Dërguarit të Allahut s.a.v.s. dhe ashtu na është transmetuar brenda dy kopertinave të mus’hafit. Paralelisht me këtë, sehabet e mësonin vazhdimisht përmendësh, saqë ata nuk lejonin që të shkruheshin edhe emrat e Kur’anit në mus’haf, as kornizat, as pikat, me qëllim që Kur’ani të mos përzihet me asgjë tjetër. Pasi që nuk është ajet as i suretul Fatihës e as sureve të tjera, por i ka plotësuar kushtet që obligon të jetë ajet i çdo sure, është zbritur për t’i ndarë suret në mes vete. E, kjo tregon se nuk është pjesë e asnjë sureje. Në medhhebin e tyre është bazë që për të qenë ajet Kur’anor duhet të lexohet, të vendoset në vendin e merituar, të jetë i transmetuar, duhet t’i plotësojë kushtet e parapara. Mendimi i tyre përputhet me mendimin e Ibni Abasit r.a., i cili ka thënë: Pejgamberi s.a.v.s.

nuk e dinte përfundimin e sures dhe fillimin e sures tjetër, derisa Xhibrili nuk i zbriste ajetin **“Bismilahi-Rrahim”** në fillim të çdo sureje. E, kjo e vërteton se është për ndarjen e sureve në mes vete.

Argumentet e Malikijve janë si vijon:

Transmeton Muslimi nga Ajshja r.a. se ka thënë: Pejgamberi s.a.v.s. e fillonte namazin me tekbir dhe me fillimin e leximit **“Elhamdulilahi Rabil Aleminë”**.

Në dy sahihët është regjistruar nga Enes bin Maliku se ka thënë: Jam falur pas Pejgamberit s.a.v.s., pas Ebu Bekrit dhe Uthmanit dhe e fillonte namazin me **“Elhamdulilahi Rabil Aleminë”**.

Në sahihun e Muslimit “Nuk e përmendin **“Bismilahi Rrahmani Rrahim”** në fillim, as në përfundim të leximit. Ngjashëm me këto është edhe në koleksionet e haditheveve (sunen) nga Abdullah bin Mugfeli r.a.²¹

Medhhebin e tyre e forcon dhe e përkrahin banorët e Medines. Ata janë më të diturit se sa të tjerët, për shkak se ka qenë rreth i të Dërguarit të Allahut s.a.v.s.

Shafijët janë argumentuar me sa vijon:

- Ajeti ka zbritur me fillimin e çdo sureje.

- **Bismilahi** është shkruar në Kur'an në fillim të çdo sureje me urdhrin e Pejgamberi s.a.v.s. dhe kjo është praktikuar nga të gjithë dhe se asnjëri prej sehaveve nuk e ka kundërshtuar shkrimin e këtij ajeti, kur dihet se ata kanë qenë tepër të kujdesshëm që të mos shkruhet në Kur'an ajo çka nuk është Kur'an.

Thënia e Shafijut është bazuar në medhhebin e tij, pasi që ajeti i lexuar i ka plotësuar kushtet e ajeteve të tjera, edhe pse është posaçërisht për një ajet.

Këtë mendim e forcon edhe në ether (ajo çka është gjurmuar). Është transmetuar nga Ibni Abasi se thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي

“Dhe Ne ty të kemi dhënë shtatë të përsëriturat”. (el-Hixhr : 87) ka për qëllim suretul Fatiha.

E, kur është pyetur: Po ku është ajeti i shtatë?

Është përgjigjur: Ajeti i shtatë është **“Bismilahi Rrahmani Rrahim”**.

Transmetohet nga Ebu Hurejre se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: **“Kur të lexoni suretull Fatihan, mos harroni pa e lexuar edhe ajetin Bismilahi Rrahmanirr Rrahim”**, sepse ky ajet është ajet i kësaj sureje.²²

Sa i përket sureve të tjera, na është sjellë sigurt nga të gjithë se është vendosur në fillim të çdo sureje, si në fillim të suretull Fatihës, ashtu edhe në të gjitha suret tjera. Ibn Mubareki thotë: Kush nuk e lexon **“Bismilahin”**, ai nuk i ka lexuar njëqind e trembëdhjetë ajete.

Në fund të këtyre mendimeve të ndryshme po përmend atë që ka thënë Shevkaniju në librin **“Irshad Fuhulë”**. Sa i përket kësaj teme, një grup i usulijinëve e kanë përmendur mospajtimin; Po ashtu ka ndodhur mospajtimi edhe në mes të Kurrave (lexuesve të Kur’anit), e Po ashtu ka ndodhur mospajtimit në mes të dijetarëve se: Bismilahi a është ajet i çdo sureje apo është ajet i vetëm suretull Fatihës, apo është ajet i pavarur, i cili ka zbritur për ndarjen në mes të sureve, apo nuk është ajet dhe nuk është pjesë e Kur’anit; në lidhje me këtë kanë bërë studime të thella.

Disa dijetarë kanë shkruar aq larg sa që këtë çështje e kanë bërë prej çështjeve të besimit dhe prej çështjeve bazike të fesë.

E vërteta është se **“Bismilahi”** është ajet i çdo sureje, pasi që është shkruar në mus-haf. Kjo është shtylla e parë dhe kryesore që tregon Kur’anin për Kur’anin.

Pastaj, ixhmai që e ka pranuar të shkruhet në Kur’an në fillim të çdo sureje dhe këtë nuk e ka kundërshtuar askush, kështu që kemi kaluar edhe shtyllën e dytë, pra të përcjellurit nëpërmjet ixhmailit nëpër gjenerata.

Ndërsa, shtylla e tretë është përputhshmëria me gjuhën arabe dhe me kuptimin e gjuhës arabe. E, kjo është tepër e qartë në Kur’an.²³

Ibn Haxhibi thotë: Fortësia e ngjashmërisë në dy anët të **“Bismilahi Rrahmani Rrahim”** është pengesë për të mos lejuar mohimin nga asnjëra anë.²⁴

Ibni Ethiri, pasi tregon argumentet e medhhebeve, thotë: Këto janë argumentet e dijetarëve, Zoti i mëshiroftë, dhe që të gjithë janë pajtuar se

lejohet namazi, edhe nëse lexohet haptazi “**Bismilahi**”, por edhe nëse lexohet fshehtazi, prapë Falënderojmë Allahun.²⁵

Argumentimi i Kur'anit fisnik

Të gjithë Dijetarët janë pajtuar se Kur'ani është argument, me të cilin është e patjetërsueshme (vaxhib) të veprohet me të dhe nuk lejohet të kalohet në argumente tjera, përpos në raste kur duhet të gjykohet duke hulumtuar nëpërmjet tij.

Argument se Kur'ani është argument për njerëzit dhe duhet të veprohet me ligjet e tij, është se Kur'ani është prej Allahut, e argument se është prej Allahut, është mrekullia e tij.

Mrekullia e Kur'anit Fisnik

Mrekulli gjuhësisht do të thotë: **Paaftësia e atij i cili dëshiron të sjell diçka që ka sjell tjetri**. Thuhet: U tregua i paaftë ai njeri ndaj vëllait të tij kur tregon paaftësi për të vërtetuar diçka.

Mrekullia në Kur'an është: Qëllimi (insistimi) për të paraqitur vërtetësinë e Pejgamberit për shpalljen me veprime që janë jashtë natyrshmërisë njerëzore.²⁶

E para: Sfidimi, pra të kërkuarit prej të tjerëve për të bërë një gjë të tillë.

E dyta: Ai, i cili sfidohet, të ketë mundësi të ballafaqohet dhe të jetë prezent.

E treta: Që të mos ketë pengesë, e cila e pengon të sfiduarit për t'u ballafaquar me sfidauesin.

Kur'ani i ka plotësuar këto tri kushte. Pejgamberi s.a.v.s. i ka sfiduar njerëzit me Kur'an. Arabët, të cilët janë sfiduar, kanë qenë prezent dhe nuk kanë pasur kurrfarë pengese për t'u ballafaquar, mirëpo prapëseprapë nuk kanë mundur të përpilojnë një Kur'an të tillë.

Sa i përket sfidimit: Në shumë ajete Zoti i Lartmadhëruar i ka sfiduar. Prej tyre po përmendim këto ajete:

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا

شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“Nëse ju jeni në dyshim në atë çka i kemi zbritur robit Tonë (Muhamedit a.s), atëherë sillni një sure të ngjashme me të (Kur'anin) dhe thirrni në ndihmë edhe dëshmitarët tuaj në vend të Allahut, nëse jeni të sinqertë”. (el-Bekare : 23)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ۖ
أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

“Nëse nuk mundeni, dhe padyshim se nuk do të mundeni, atëherë ruajuni zjarrit, lëndë djegëse e të cilit janë njerëzit dhe gurët dhe që është përgatitur për të ndëshkuar mohuesit”. (el-Bekare : 24)

Ua ka bërë me dije në mënyrë të prerë njerëzve se nuk mundën, sepse Kurani është fjalë e Allahut, dhe e askujt tjetër, dhe asnjë arab në gjuhën arabe kurrë nuk mund të sjellë një Kur'an të tillë.

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۚ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ وَادْعُوا مَنْ
اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“Edhe po thonë është trillim. Thuaj: më sillni dhjetë sure të ngjashme të trilluara dhe thirrni atë që keni mundësi, përpos Allahut, nëse jeni të sinqertë”. (Hud : 13)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

قُلْ لَّيْنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ
بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

“Thuaj: poqëse mbledhen njerëzit dhe xhinët për të sjellë diçka të ngjashme me Kur'anin, nuk mund të sjellin një Kur'an të ngjashëm, edhe poqëse i ndihmojnë njëri-tjetrit (për të sjellë një Kur'an të tillë)”. (el-Israë : 88)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعُهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“Thuaj, pa më sillni një libër prej Allahut, i cili do të jetë më udhëzues, nëse jeni të sinqertë”. (el-Kasas : 49)

Të gjitha këto ajete fisnike sfidojnë arabët që të sjellin një Kur'an të ngjashëm. Ata e kanë dëgjuar sfidimin, por asnjëherë nuk kanë mundur dhe nuk do të jenë në gjendje të sjellin një Kur'an të tillë, edhe nëse të gjithë së bashku tubohen dhe i ndihmojnë njëri-tjetrit për të sjellë një Kur'an të tillë.

Sa i përket kushtit të dytë, që të bëhet ballafaqimi i drejtpërdrejtë, Pejgamberi s.a.v.s. u ka treguar arabëve se është Pejgamber i Allahut dhe ka ardhur me fenë, e cila do ta zëvendësojë fenë e tyre dhe do t'i largojë traditat e tyre, për t'i mënjeluar iluzionet e tyre, për t'i zhdukur idhujt, për t'i mënjeluar nga adhurimi i tyre. Argument i fuqishëm është libri i Allahut. Arabët kanë qenë prioritar për të mbrojtur atë që ata kanë besuar dhe se për ta mposhtur atë Pejgamberi s.a.v.s. e ka sjellë prej Allahut, pa e përdorur shpatën, siç ka dashur që në fund edhe ta përdorin. Në fund e pranuan, edhe u dorëzuan dhe pranuan madhështinë e Kur'anit të përlur; as nuk dolën në duel dhe as nuk kundërshtuan.

Sa i përket kushtit të tretë: Nuk ka pasur ndonjë pengesë midis të sfiduesit dhe të sfiduarit, është se Kur'ani ka zbritur në gjuhën e pastër arabe, me shkronja arabe, me frazat dhe me metodologjinë arabe, me kuptime të gjuhës arabe. Ata kanë qenë të zotët e retorikës dhe stilistikës arabe, të oratorisë dhe të ligjërimit, poetë dhe gjuhëtarë. Në këto drejtime ata kanë qenë të njohur nëpër manifestime, teatro e garime. Përpos kësaj, në mesin e tyre ka pasur magjistarë të njohur e prozatorë. Kur'ani nuk ka sfiduar vetëm një grup të caktuar, por të gjithë. Kur'ani nuk ka zbritur i tëri përnjëherë, por ka zbritur pjesë-pjesë, në një periudhë prej njëzet e tri vjetësh, që të sfiduarit ta kenë më lehtë të paraqiten me idetë e tyre, që t'u jepet rasti i volitshëm dhe të kenë mundësi në garim. Por, ata nuk kanë mundur të sjellin asnjë sure, bile asnjë ajet të ngjashëm me Kur'anin fisnik.

Ky koment e mposht drejtimin Bakilanik, i cili thotë se arabët nuk kanë sjellë një Kur'an të tillë, sepse Allahu nuk do t'i lejonte për të bërë një gjë të tillë, për shkak të armiqësisë dhe zilisë së tyre.

Format e mrekullisë së Kur'anit

Tema e mrekullisë së Kur'anit është e pakufishme dhe njeriu nuk mund ta përkufizojë. Sado që ditët kalojnë, sado që periodat kohore ndryshojnë, prapëseprapë paraqiten argumente të reja në horizont që dëshmojnë për mrekullinë e Kur'anit, sepse fjala e Allahut është e pakufishme, sikurse është e pakufishme Madhështia e tij, me të gjitha cilësitë dhe me diturinë e Tij. Dituria e Allahut përfshin qiejt dhe tokën.

Usuliji flet për mrekullinë në masë sa i nevojitet qëllimit të tij. Për këtë arsye, unë do t'i përmend vetëm disa shkëndija të mrekullisë.

Të gjithë dijetarët janë pajtuar se arabët kanë qenë të paaftë në të gjitha fushat stilistike, kuptimore dhe oratorike të sjellin një Kur'an. Mendjet nuk kanë arritur dhe nuk do të arrijnë të mrekullia Kur'anore. Sa më shumë që njerëzit studiojnë Kur'anin, aq më e fuqishme paraqitet mrekullia e Kur'anit. Sa më shumë që shkenca zbulon të fshehtat e kozmosit, fshehtësitë e krijesave, paraqiten forma të reja të mrekullisë, dhe se Kur'ani është prej Allahut të vetmit, Mposhtësit, dhe se Kur'ani është mrekullia e përjetshme e të Dërguarit të Allahut s.a.v.s.

Tani do të përmendim disa prej formave të mrekullisë së Kur'anit.²⁷

1. Mrekullia e të shprehurit, kuptimit, gjithëpërfshirja e ligjeve dhe qëllimet e tij.

Kur'ani përbëhet prej më shumë se 6000 ajeteve (6236) me tematikë të ndryshme të besimit, ligjësimit dhe moralit; përmban shumë tema të gjithësisë, sociologjisë dhe të ekzistencës dhe nuk mund të shihet se një ajet është në kundërshtim me ndonjë ajet tjetër ose me ligj, që është në kundërshtim me ndonjë ligj tjetër, edhe pse Kur'ani ka zbritur në një periudhë prej njëzet e tri vjetësh.

Po ashtu, nuk mund të hasen disharmoni dhe kundërshtime në mes të shprehjeve stilistike dhe oratorike. Mirëpo, çdo gjë në të është në harmoni dhe në përputhshmëri. Zoti i Lartmadhëruar thotë:

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا
كَثِيرًا

“A nuk po e logjikojnë Kur'anin. Po të kishte qenë jo prej Allahut, do të gjenin disharmoni dhe kundërshtime të shumta.” (en-Nisa : 82)

Oratorët arabë kur e merrnin një tematikë, për atë tematikë e thurnin një varg poetik, ose dy vargje, ose shumë vargje. Ata thoshin: njeriu matet kur të hipë në peshojë guximi në rast frike, kënga kur të këndohet, kënaqësia kur të përjetohet. Këta kanë qenë oratorët më të shquar. Oratoria e tyre prapëseprapë ka qenë e kufizuar, siç është vërejtur në paraqitjet e tyre të njohura. Idetë e tyre kanë qenë të ngushta, nuk kanë thurur vargje për botën tjetër, e as për pastrimin e shpirtit dhe ngritjen e moralit, por thurnin vargje për përshkrimin e gjendjes faktike, krenaritë dhe tema të përditshmërisë.

Sa i përket Kur'anit, tematikat e tij janë gjithëpërfshirëse, dispozitat e tij janë të plota, sqarimet e mjaftueshme për çdo qëllim të shariatit.

Përpos kësaj, metodologjia e Kuranit përputhet me realitetin. Nëse tematika është juridike, atëherë fjala është e thukhtë dhe precize. Nëse tematika ka të bëjë me çështje të besimit (akides) ose që ka të bëjë me adhurim, ose që ka të bëjë me fuqinë e Allahut, ose që përshkruan dënimin

në botën tjetër, shprehjet janë impresionuse, të cilat dridhin zemrat, zgjojnë ndjenjat dhe nxisin mendjet.

Ata kanë qenë më oratorë, ndërsa poezitë e tyre kanë qenë të pakta, sikurse janë regjistruar poezitë e tyre të njohura. Tematikat e tyre kanë qenë të ngushta. Nuk kanë folur për lartësinë qiellore, as për botën tjetër, as për pastërtinë morale, e as për çiltërsinë shpirtërore, por thurnin vargje për prejardhjen e tyre fisnore.

Sa i përket Kur'anit, tematikat e tij kanë qenë gjithëpërfshirëse, ligjet e drejta dhe të plota, sqarimet e drejta për çdo qëllim të shariatit. Përpos kësaj, metodologjia e Kur'anit është në përputhje me realitetin. Nëse tematika ka qenë legjislative, atëherë shprehja ka qenë e precizuar dhe koncize. Sqarimi i qetë, nëse tematika ka qenë tematikë e besimit, ose e adhurimit, ose për të treguar fuqinë e Allahut, ose kërcënimi për botën tjetër, ose frikësim për dënim, atëherë metodologjia e ligjërimit ka qenë impresionuese që dridhë shpirtrat, prek ndjenjat, zgjon mendjen dhe lëviz trupin.

2. Atë që e zbulon shkenca, është vërtetuar në Kur'an

Kur'ani ka sinjalizuar disa të vërteta shkencore, pasi veç ka paraqitur krijimin e qiejve dhe të tokës, krijimin e njeriut, lëvizjen e planeteve dhe sistemin qiellor, si argument për ekzistimin e Allahut dhe Njeshmërinë e Tij.

Ka përkujtuar njerëzit për Madhësitinë dhe begatitë e Tij. Prej ajeteve Kur'anore kuptohen ligji qiellor dhe ligjet natyrore. Çdo zbulim shkencor i çdo kohe ka vërtetuar atë që e ka thënë Kur'ani. Kjo përsëritet në të gjitha fushat, sa herë që në shkencë bëhen zbulime të natyrave të ndryshme. E vërtetë është thënia e Zotit të Lartmadhëruar ku thotë:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شَقَاقٍ
بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ
الْحَقُّ ۖ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾

“Thuaj: a po e shihni se po të ishte (Kur'ani) prej dikujt tjetër, pos Allahut, pastaj ju do ta kishit mohuar atë, po kush është më i humbur se sa ai i cili është në humbje të thellë. Ne do t’ju tregojmë argumentet tona në horizont si edhe në vetë ata, deri sa t’u bëhet krejtësisht e qartë se (Kurani) është i Vërtetë. A nuk mjafton që Zoti yt të jetë për çdo send dëshmitar” (Fusilet, 52, 53)

E gjithë kjo nuk është prej qëllimeve bazore të Kur'anit, por është edhe libër ligjësor; mirëpo në mes rreshtash tregon edhe ato çështje që i përmendëm. Siç tregon Zoti i Lartmadhëruar në shumë ajete:

وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ

“Dhe ne kemi dërguar erërat për bashkëdyzim.” (el-Hixhr : 22)

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ۖ
وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ۚ

“E ne shohim ata që kanë mohuar se qiejt dhe toka kanë qenë një tërësi e përbashkët, e ne i ndamë në mes tyre. Dhe prej ujit kemi bërë çdo gjë të gjallë”. (el Enbija : 30) Ky ajet tregon për teorinë e kozmosit pas shpërthimit të madh atomik.

Tregon për formësimin e tokës:

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا

“A nuk shohin se Ne i shkojmë tokës në atë mënyrë që e pakësojmë në anët e saj”. (Err-Rraëd : 41)

Tregon se toka ka formën elipsoide.

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ

“E shndërron natën në ditë dhe e shndërron ditën në natë”. (El-Hadid : 6)

Tregon për rrotullimin e tokës, sepse fjala shndërrim tregon për trupin qiellor (tokën) që rrotullohet.

Të gjitha këto ajete dëshmojnë atë që ka zbuluar shkenca bashkëkohore, të cilat zbulime nuk i kanë ditur muslimanët më parë. Çdo herë kur është bërë ndonjë gabim në teorema, e pastaj ato janë përmirësuar, ajetet vetëm janë komentuar për përafrimin e atyre zbulimeve.

3. Lajmërimi për të ardhmen, të cilën nuk e di askush, përpos të Diturit të së fshehtës.

Kur'ani ka paralajmëruar për ndodhitë që do të ndodhin në të ardhmen, të cilat askush nuk i ka ditur. Shembull: Thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

الم ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ فِي أَذْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِّن بَعْدِ غَلِبِهِمْ
سَيُغْلِبُونَ ﴿٣﴾ فِي بَضْعِ سِنِينَ ۖ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِن قَبْلُ وَمِن بَعْدِ ۚ وَيَوْمَئِذٍ
يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾

“ELIF LAM MIMË. Romakët u mundën. Në tokën më të afërt, mirëpo pas humbjes, ata do të fitojnë brenda disa viteve”. (err-Rrum : 1-4)

Thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِن شَاءَ
اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا
فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا

“Vërtet, Allahu do ta bëjë realitet ëndrrën e vërtetë (të cilën Ai ia shfaqti të Dërguarit të Tij). Vërtet, ju do të hyni në Mesxhidul Haram (Qabe) nëse dëshiron Allahu të sigurt”. (el-Fet’h : 27)

Në Kur'an ka tregime për popujt e lashtë të cilëve sot nuk u shihen gjurmët, e as nuk ka burime të tjera për ta, gjë që tregon se Kur'ani është prej Allahut të Lartmadhëruar. Zoti i Lartmadhëruar thotë:

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ ۖ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ
مِن قَبْلِ هَذَا

“Këto janë lajmet, të cilat po t’i shpallim ty, ti nuk i ke ditur, por as populli yt nuk i ka ditur më parë këto lajme”. (Hud : 49)

Zoti i Lartmadhëruar thotë:

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا
أَتَاهُمْ مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

“Ti nuk ke qenë në kodrën Turë kur e kemi thirrur, por kjo është mëshirë prej Zotit tënd, për t’ia tërhequr vërejtjen popullit me atë çka të kemi shpallur ty”. (el-Kasas : 46)

4. Fjalë impresionuese dhe alegori të fuqishme

Në Kur'an ka shprehje, të cilat veshi as që i ka dëgjuar më parë dhe të cilat nuk mund t'i dëgjojë as pas tij. Shprehjet e tij janë të nivelit të fuqishëm stilistik. Këtë e vëren ai i cili ka shije të gjuhës arabe, shije të formulimit të shprehjeve, të tregimit të tregimeve, argumentimit, debatimit në vërtetim të besimit dhe për mposhtjen e çdonjerit për çfarëdo krijimi poetik. Në Kuran mund të hasësh shprehje, të cilat janë në përputhshmëri me ajetin, ashtu që ai ajet të ketë ndërlidhshmëri me të njëjtat shprehje në ajetet tjera. Edhe pse njerëzit i përdorin të njëjtat shprehje, prapëseprapë ata dorëzohen dhe e ndiejnë veten të paaftë, thjesht dorëzohen për të thurrur vargje te tilla, nga shkak se ajetet janë të thurura nga dijetari i fshehtësive (Allahu), ndërsa vargjet tjera nga njeriu, i cili nuk ka mundësi dhe aftësi t'i shprehë ato. Kush dëshiron që të thellohet në këtë lëmi, le të lexojë librin **“Keshaf”** të autorit Zamahsheri, pastaj librin **“Delailul ixhaz ve esrarul belaga”** të autorit Xherxhaniju, pastaj librin **“Iëxhazul Kuran”** të autorëve El Kadij el Bakilani dhe Kadij el Ajad dhe librin e kohës së sotme të dijetarit Rafiij me titull **“Iëxhazul Kuran”**.

Ka edhe forma të tjera të mrekullive të Kuranit, si p.sh. Metodologjia e Kuranit, e cila është specifike e vetme e Kuranit, e cila nuk është as poezi, as poemë e as prozë, përpos kësaj gjithëpërfshirja legjislativë dhe stili i lartë në ligjësim, të cilat do t'i sqaroj në temën **“Ligjet e Kuranit”**.

Kjo dhe... disa arabë, të cilët kanë qenë të humbur prej Allahut, kanë tentuar ta kundërshtojnë Kuranin, por nuk kanë arritur asgjë dhe kanë mbetur duarthatë; ata nuk kanë sjellë diçka të veçantë, e cila ia vlen të përmendet, sepse fjalimet e tyre kanë qenë të cekëta dhe të dobëta, të pandërlidhura dhe të pakuptimta dhe që edhe vetë ata e kanë ditur se i kanë vargjet e pakuptimta, por që kanë dëshiruar të përfitojnë masën me mashtrime. Prej tyre është Musejleme el Kedhhab, Ajheletu bin Keabi dhe Tahijlete el Esed. Ka pasur prej poetëve, të cilët janë udhëzuar më vonë në rrugë të drejtë; prej tyre mjafton të përmendim thënien e Velid bin Mugiresi, cili më herët kishte qenë armik i përbetuar i Muhamedit a.s, i cili për Kuranin ka thënë: ***Në të (Kur'an) ka ëmbëlsirë, e mbi të lartësi, e larta e saj është frytdhënësia, e poshtimja e saj ushqyesia. Nuk ka dhe nuk mund të ketë asgjë mbi të, sepse nuk është fjalë njeriu.***

Sa i përket ndikimit të Kuranit në zemra dhe mbizotërimit të tij në shpirtëra, këtë nuk mund ta mohojë askush, qoftë poet, qoftë shkenctar, përpos që të deklarojë se: është fjalë e Zotit të Lartmadhëruar pa fillim. Pejgamberi s.a.v.s e ka përshkruar kështu: “(Kurani) është litar i fortë i Allahut, dritë e qartë, shërues për nevojtarët, siguri për kerkuesit e sigurisë, shpëtim për pasuesit. Në të nuk ka shtrembërime, por është i drejtë.”²⁸

Ibn Mesudi ka thënë: “Nëse dëshironi dituri kërkojeni në Kuran, sepse në të është dituria e të mëparshmëve dhe e të mëvonshmëve”.

Ligjet e Kur'anit

Ligjet e Kur'anit janë të shumëllojshme.²⁹

1. Ligjet e besimit: të cilat janë të ndërlidhura me atë që i ngarkuari e ka obligim të besojë Allahun, në melekët e Tij, në librat e Tij, në pejgamberët e Tij dhe në ditën e gjykimit

2. Ligjet e moralit, të cilat janë të ndërlidhura me atë që i ngarkuari të pajiset me vlera njerëzore dhe të zhvishet nga imoraliteti.

3. Ligjet praktike: të cilat janë të ndërlidhura me veprimet e të ngarkuarit, me fjalët e tij, me sjelljet e tij, me aktet dhe veprimtaritë në përgjithësi. Ky lloj ka të bëjë me ligjet e fikhut të Kur'anit, e që shkenca e usulit ka këtë qëllim, që është dy llojesh.

a. –Ligjet e adhurimit; siç janë namazi, agjërimi, zekati, haxhi, përбетimet e adhurimet tjera me të cilat kihet për qëllim organizimin e raporteve të njeriut me Zotin e tij.

b. –Ligjet e raporteve ndërnjerëzore, si f.v. aktet, dënimet, pra, në përgjithësi, organizimin e jetës në mes të njerëzve, pa marrë parasysh raportet se a kanë të bëjnë në mes të njerëzve si individ, apo grupe-grupe.

Këto ligje janë si vijon:

1. Ligjet e statusit personal. Janë ligje që kanë të bëjnë me familjen, duke filluar prej krijimit të familjes, pra martesën, raportet në mes tyre, e pastaj raportet farefisnore.

2. Ligjet e të drejtës qytetare, të cilat kanë të bëjnë me raportet në mes të njerëzve, si shitblerja, qiramarrja, sigurimi, borxhi, mbajtja e premtimit, kryerja e obligimeve. Me këto ligje kihet për qëllim organizimin e raporteve të individëve në aspekt material dhe të drejtës qytetare.

3. Ligjet kundërvajtëse. Këto ligje kanë të bëjnë me veprat për të cilat i ngarkuari dënohet. Me këto ligje kemi për qëllim ruajtjen e jetës së njerëzve, pasurinë e tyre, të drejtën e tyre, nderin e tyre. Me këto ligje definoen marrëdhëniet e individit me individin dhe të individit me shoqërinë.

4. Ligjet e krimeve penale. Këtu bëjnë pjesë ligjet që kanë të bëjnë me gjykimin e njerëzve në mes vete, dëshminë, përбетimin. Me këto ligje bëhet organizimi i jetës, ashtu që vendoset në peshojë drejtësia në mes të njerëzve.

5. Ligjet kushtetuese. Janë ligje që kanë të bëjnë me rregullat bazë kushtetuese. Kihet për qëllim definimi i marrëdhënieve të qeveritarit dhe të qeverisurit, si dhe përkufizimin se çfarë të drejtash kanë individët dhe shoqëritë.

6. Ligjet shtetërore. Janë ligje që kanë të bëjnë me shtetin në raport me çështjet tjera. Ky është kodi ndërkombëtar i përgjithshëm, veprimtaria me jomuslimanët të cilët jetojnë në shtetin islam, e ky është kodi ndërkombëtar me status special. Me këto ligje kihet për qëllim përcaktimi i ligjeve të shtetit islam me shtetet tjera, si në luftë, ashtu edhe në paqe, dhe përcaktimi i marrëdhënieve të muslimanëve me jomuslimanët në vendet islame.³⁰

7. Ligjet ekonomike dhe financiare. Janë ligje që kanë të bëjnë me pasurinë e qytetarëve, të drejtat, përgjegjësitë dhe obligimet e qytetarëve ndaj shtetit në shtimin e buxhetit shtetëror. Me këto ligje kihet për qëllim rregullimin e raporteve në mes të të pasurve e të varfërve dhe në mes të shtetit e qytetarëve.

Këtu bën pjesë buxheti shtetëror, me fjalë të tjera pasuria shtetërore e përgjithshme dhe e veçantë si “**Ganime**” dhe “**enfalë**” (pasuria prej lufte) dhjetëpërqindëshi, **haraxhi**, xehet e pasuritë natyrore dhe pasuria e qytetarëve, si zekati, sadakaja, përбетimet dhe borxhet; pasuria familjare: si shpenzimet ndaj familjes, trashëgimia dhe testamenti; pasuria e qytetarëve, si: profiti tregtar, i qirasë, profiti nga shoqëritë aksionare dhe të gjitha fitimet tjera nga shërbimet prodhimit dhe të ardhurat prej dënimeve me të holla, si fitimi prej kefareteve, dijeve dhe fidjes.

Kur’ani këto ligje ose i ka shpjeguar dhe i ka definuar detajisht, ashtu që e ka shpjeguar çdo imtësi, si f.v. në ibadete, në statusin personal dhe në trashëgimi. Urtësia e këtyre ligjeve është çështje adhurimi dhe, me një fjalë, mendja nuk mund të ndërhyjë në urtësinë e këtyre ligjeve dhe se në këto ligje nuk ka reforma, as evoluim, e as zhvillim në bazë të zhvillimit të jetës së njeriut.

Ose: Kur’ani bën sqarim të përgjithshëm, ashtu që paraqet rregullat e përgjithshme dhe parimet bazë, e nganjëherë paraqet edhe detaje të atyre rregullave. Urtësia në këto ligje është t’i bëhet hapësirë dijetarëve të sqarojnë dhe të vendosin atë që është më e përshtatshme dhe në harmoni me nevojat e dobisë dhe që plotëson domosdoshmërinë dhe zhvillimin në bazë të gjeneratave dhe vendeve. Në këtë mënyrë realizohet përjetshmëria e sheriatit islamik dhe përshtatshmëria e saj për çdo kohe dhe për çdo vend. Shembull për këtë është se Zoti i Lartmadhëruar ka vendosur rregullat e

përgjithshme të ligjeve qytetare. Zoti i Lartmadhëruar thotë: **“O ju, të cilët keni besuar, mos e hani pasurinë e juaj mes jush me padrejtësi, përpos nëse është tregti në pajtim mes jush.”** Zoti i Lartmadhëruar e ka lejuar shitblerjen, e ka ndaluar kamatën, e ka lejuar pengëzimin pasi që i ka sqaruar ligjet për muxhtehidët, varësisht çka e shohin se ç’është më e dobishme për ta.

Sa i përket ligjeve kushtetuese, Zoti i Lartmadhëruar ka vendosur bazat e ligjit islam me thënien

إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ ۖ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

“Dhe konsultohuni për çështjet.” (Ali Imran : 59)
dhe

وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ

“çështja e tyre është se konsultohen mes vete”. (esh-Shura : 38)

Sa i përket ligjeve shtetërore në nivel ndërkombëtar, Zoti i Lartmadhëruar e ka sqaruar bazën në mes të muslimanëve dhe të tjerëve:

يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾ إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾

“Allahu nuk ju ndalon të silleni mirë dhe të jeni të drejtë ndaj atyre që nuk luftojnë kundër jush për shkak të fesë dhe që nuk ju dëbojnë prej shtëpive tuaja. Me të vërtetë Allahu i do të drejtët. Allahu ju ndalon t’i bëni miq ata që luftojnë kundër jush, për shkak të fesë, dhe ju dëbojnë nga vatrata tuaja, si dhe mbështesin të tjerët që t’ju dëbojnë. Kushdo që i bën ata miq, është punëmbropshtë.” (Mumtehine : 8,9)

Sa i përket ligjeve të luftës dhe të paqes, Zoti i Lartmadhëruar ka vendosur rregullin:

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَدِينَ

“Dhe luftoni në rrugë të Allahut ata të cilët ju luftojnë juve, e mos e teproni. Vërtet, Allahu nuk i do tepruesit.” (el-Bekare : 190)

Baza e të gjitha këtyre ligjeve është një ajet në Kur'anin fisnik:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ
وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا
عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْفُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ۚ
إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾

“Në të vërtetë, Allahu urdhëron drejtësinë, mirësinë dhe ndihmën për të afërmit, si dhe ndalon imoralitetin, veprat e shëmtuara dhe dhunën. Ai ju këshillon në mënyrë që të jeni të kujdesshëm dhe të mendoni. Zbatoni besëlidhjen e Allahut, kur ta merrni mbi vete, dhe mos e thyeni betimin, pasi e keni bërë atë, sepse Allahun e keni bërë dorëzënësin tuaj. Vërtet, Allahu e di se çka veproni.” (en-Nahl : 90,91)³¹

Sqarimet e të gjitha këtyre çështjeve janë në disponim të dijetarëve të umetit dhe udhëheqësve të singertë, të cilët i plotësojnë kushtet ashtu siç i parasheh Kushtetuta e famshme islame.

Treguesi i Kur'anit për ligje

Kur'ani edhe pse është argument i prerë, sepse tek ne ka ardhur në mënyrë të përpiktë dhe i plotësuar me të gjitha kushtet të cilat i kemi sqaruar, prapëseprapë tregimi tekstual i ligjeve ndonjëherë është tregim i prerë dhe i sigurt, e ndonjëherë tregim jo i prerë.³²

Teksti tregues i prerë është fjalë e ardhur në Kur'an, i cili ka kuptim të përkufizuar dhe i cili ka vetëm një kuptim, si f.v.: ajetet e trashëgimisë, hudutit dhe kompensimeve, siç është ajeti:

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ ۖ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ۚ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً
فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۚ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۚ
وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ ۚ فَإِنْ لَّمْ يَكُنْ
لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ ۚ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ الشُّدُسُ ۚ مِنْ
بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۗ فَلِلَّذَّكَرِ أَثْنَاءُ مَا لِلنِّسَاءِ ۚ وَأَلْيَاءُكُمْ أَثْنَاءُ مَا
لَكُم نَفْعًا ۚ فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ ۚ إِنْ اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Allahu ju urdhëron për trashëgiminë tuaj: mashkullit i takon aq sa pjesa e dy femrave; nëse trashëgimtarë janë dy e më tepër femra, atyre u takojnë dy të tretat nga trashëgimia; nëse është një femër e vetme, asaj i takon gjysma e pasurisë”. (en-Nisa, 11)

Pastaj ajeti:

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ

“Prostitutën dhe prostitutin, secilin prej tyre, shkopone me nga njëqind shkopinj” (en-Nurë, 2)

Pastaj ajeti:

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ
أَن يَتَمَاسَا ۚ ذَلِكُمْ تُوَعِّظُونَ بِهِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Ata të cilët bëjnë dhihar (thonë se shpina e jote, oj grua, është si shpina e nënës sime) me gratë e tyre, pastaj pendohen në atë çka kanë thënë, le të lirojnë një rob para se të kontaktojnë me ta”. (el-Muxhadele, 3)

Dy të tretat, një e dyta, njëqind dhe lirimi i robit janë fjalë që tregojnë formë të prerë dhe nuk lejojnë kuptim tjetër jo të sigurt.

Teksti i cili tregon dy e më shumë kuptime: është një tekst i ardhur në Kur'an, i cili ka më shumë se një domethënie, i cili lë hapësirë të interpretohet, siç është fjala dykuptimëshe “**Kur’ë**” –periodë kohore.

Në ajetin kur’anor:

وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ

“Të shkurorëzuarat le të presin vet në veten e tyre tri perioda”. (el-Bekare: 228)

Fjala “**Kur’ë**” –periodë në gjuhën arabe, është fjalë me kuptim të dyfishtë, pastrim dhe menstruacion. Dhe, ka mundësi që të jetë tre pastrime, por ka mundësi të jetë tre menstruacione. Pra, fjala tregon mundësinë e njërës prej këtyre dy kuptimeve jo të sigurta e jo në mënyrë të prerë.

Kur'ani sqarues

Pasi që Kur'ani është sqarues për gjithçka, siç është fjala e Zotit të Lartmadhëruar:

مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ

“Dhe Ne në libër (Kur'an) nuk kemi lënë asgjë mangut”. (el-Enam : 38) nuk ka për qëllim që t'i sqarojë të gjitha detajet dhe të gjitha çështjet në imtësi dhe detajet e çështjeve sekondare, të ngjarjeve dhe të çështjeve sekondare, të ngjarjeve dhe të çështjeve, por në të shumtën e rasteve sqaron çështjet e përgjithshme, e jo çështjet e veçanta, në mënyrë globale e jo precize. Kur'ani ka sinjalizuar për urtësinë e kësaj për t'u dalluar sheriati islam, si ligj i veçantë dhe i përshtatshëm harmonik, i përgjithshëm dhe i gjerë, për të plotësuar nevojat e njerëzve të vendeve të ndryshme dhe në kohëra të ndryshme, ashtu që mos të paraqitet shfuqizimi i ligjeve dhe të mos reformohet e të mos ndryshohet me ndryshimin e kohërave. Po, edhe për të nderuar umetin islam, ashtu që Allahu mos t'i bllokojë mendjet e pjesëtarëve të saj dhe mos t'i sqarojë imtësitat, ashtu siç ka qenë rasti me popujt e mëhershëm.³³

Pasi që çështja është kështu, nuk lejohet të nxirren ligjet prej Kur'anit pa u rikthyer në sunetin sqarues, i cili shpjegon atë që nuk është shpjeguar. E, nëse nuk ka sqarim në sunet, i orientohemi interpretimit të dijetarëve të mëhershëm e të drejtë.

Nëse edhe aty nuk gjejmë sqarim, atëherë gjykojmë në bazë të kuptimit të gjuhës së pastër arabe. Për këtë arsye, ne e dimë numrin e rekateve në namaz, përqindjen e zekatit, rregullat e haxhit, ligjet e xhihadit, dhe kushtet e veprimtarive të ndërsjellta, të dënimeve, kushtet e nikahit prej sunetit të vërtetuar nga Pejgamberi s.a.v.s.

Ndoshta dikush nuk mund ta kuptojë thënien e Zotit të Lartmadhëruar:

هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ

“Ky është sqarim për njerëzit.” (Ali Imran, 138) sa i përket fillimit të disa sureve dhe shkronjave të alfabetit arab, sepse ato shkronja të cilat nuk kanë kuptim dhe në ato shkronja nuk mund të kuptohet, sepse Zoti i Lartmadhëruar thotë:

وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ ۖ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ

“Dhe nuk mund ta dijë interpretimin e tij, përpos Allahut, dhe të thelluarit në dituri thonë ne besojmë në të.” (Ali Imran, 7). Shkronja **“vav”** është shkronjë e fillimit dhe e rifillimit. Në Kur'an ka ajete të pakuptuara dhe kjo është çka paraqitet mundësia e të mundshmes apo sa i përket cilësive të Allahut, çka jep mundësi të jetë fjalë alegorike dhe joalegorike, si ajeti për dorën e Allahut, fytyrën, vendosjen e Tij në Arsh dhe lajkatimi i Allahut.

I kundërpërgjigjemi këtyre çështjeve me sa vijon:

Shkronjat e alfabetit në fillim të sureve nuk mund të pranohet se janë shkronja pa kuptim, sepse ato janë shkronja të emërimit të sureve. Thuhet sureja **“Ja-Sijnë”**, sureja **“Ta Ha”**. Ose: mund të jetë për t'i trazuar arabët, për të dëgjuar dhe për t'i vërë veshin Kur'anit, sepse kjo nuk ka qenë traditë e tyre. Ose: mund të jetë alegori për të gjitha shkronjat tjera të alfabetit arab, të cilat janë shkronja të gjuhës së tyre dhe vërejtje se ku ligjëron në gjuhën e tyre me shkronjat e tyre.

Pra, janë shkronja të sfidimit, që të angazhohen dhe të sjellin një Kur'an të ngjashëm, por prapëseprapë do të jenë të paafte, edhe pse Kur'ani është me të njëjtat shkronja të gjuhës së tyre, me të cilat shkronja thurrrin poezi, fjalë, shkruajnë, ligjërojnë dhe flasin.

Ndërsa, ajeti **“Dhe të thelluarit në dituri”**, **“vavi”** është shkronjë lidhore, siç kanë thënë usulijinët. Pjesa e ajetit **“Thonë Ne besojmë në të”** është ndajfolje e **“të thelluarve në dituri”**. E, kjo është posaçërisht për ta shikuar te Allahu i Lartmadhëruar. E veçantë është mendja, e cila përqendrohet dhe i nënshtrohet Allahut të Lartmadhëruar.

Imam Gazaliu thotë: Nëse thuhet se: A është shkronja **“vavun”** lidhore apo për emrin **“Allah”**, i përgjigjemi: që të dy variantet janë të mundura. Nëse qëllimi me të është për ditën e kijametit, ndalja është më prioritare në të kundërt, më prioritare është që **“vavi”** të jetë lidhore. Pra, shihet qartë se Allahu i Lartmadhëruar nuk i drejtohet arabëve për atë që asnjëri nuk ka njohuri dhe nuk ka mundësi që ndonjë njeri të dijë.

Sa i përket **“ajetet e paqarta”**, nuk është qëllimi me të për ajetet në kuptim të drejtë, për fjalët kuptimplota apo alegorike, por qëllimi është për

alegoritë të cilat i kuptojnë besimtarët arabë, të cilët vërtetojnë dhe besojnë Allahun me të cilin nuk ka të ngjashëm. Dhe, ajo është interpretuar me kuptime dhe alegori, të cilat përshtaten me kuptimin e gjuhës arabe.

Dijetari Shevkaniju thotë: Të ndaluarit në pjesën e ajetit përpos Allahut, kjo përkon me komentimin se ka ajete të paqarta, sepse Allahu me diturinë e Tij të pakufishme na jep dituri, ndërsa ne e pranojmë atë në atë masë që Ai na dhuron dituri.³⁴

Përpos kësaj, sqarimi i Kur'anit është në përputhshmëri me atë që Kur'ani është mrekulli dhe ka oratori mrekullore. Ndalesa në diçka mund të bëhet:

- Ose në formën e ndalesës, si f.v.

وَلَا تَقْرُبُوا الزِّنَا

“Dhe mos iu afroni prostitucionit.” (el Isra, 32)

- Ose nëpërmjet lajmërimit se është e dëmshme, si f.v. ajeti:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ

“Dhe mos llogaritni se ata të cilët janë koprrac në atë që Allahu u ka dhënë prej të mirave të Tij është e dobishme për ta, përkundrazi është e dëmshme për ta.” (Ali Imran, 180)

- Ose nëpërmjet formës se nuk është mire si f.v. ajeti:

وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا

“Nuk është mirë që të hyni në shtëpi (të huaja) nga ana e pasme e tyre.” (el-Bekare : 189)

- Ose në formën duke përkujtuar se veprimi sjell të keqe ose dëme, si f.v. në mëkat,

- Ose në xhehenem. Shembull të kësaj kemi ajetin:

ذَلِكَ أَذْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا

“Kjo është më mirë që të mos bëni padrejtësi.” (en-Nisa, 3)

Kërkesa për diçka mund të bëhet:

- Ose mund të bëhet në formën urdhërore, shembull:

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

“Falni namazin dhe jepni zekatin.” (el-Bekare, 43)

- Ose nëpërmjet foljes **“Ju është bërë obligim”**.

- Ose nëpërmjet foljes **“Ju është regjistruar detyrim”**. *Shembull:*

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا

“Nuk ka dyshim se namazi për besimtarët është i regjistruar si obligim në kohë të caktuar.” (En-Nisa, 103)

- Ose nëpërmjet të formës se veprimi sjell dobi. *Shembull:*

ذَلِكُمْ أَزْكَىٰ لَكُمْ

“Kjo është më e dobishme për ju.” (el-Bekare : 232)

Nga kjo që thamë, dijetari i Usulit patjetër duhet të nxjerrë ligjet e sheriatit prej Kur'anit në atë që vëren mënyrën e premtimit, ose mënyrën kërcënimit.

Këto janë disa prej rregullave të nxjerrjes së ligjeve:

1. Çdo veprim që Allahu e ka ngritur, e ka lavdëruar, ose e ka dashur, ose çdo veprim që ka cilësi të fuqishme, ose në çdo çështje që është betuar, ajo ligjësohet si vaxhib (obligative), ose edukative.

2. Çdo veprim që Ligjvënësi ka kërkuar të mos veprohet, ose e ka nënçmuar, ose e ka mallkuar, ose vepruesin e përshkruan si kafshë, ose si

shejtan, ose veprimi është fëlliqësirë, ose kryeneçësi, ai veprim nuk lejohet dhe është haram ose mekruh.

3. Çdo gjë që Allahu e ka lejuar, ose nuk e konsideron se është mëkat, është e lejuar (Mubah).³⁵

Disa rregulla të Usulit që kanë të bëjnë me Kur'anin

Dijetari el-Hudarij dhe të tjerët kanë sjellë rregullat, të cilat janë bazë e përgjithshme e Kur'anit, e ato janë:³⁶

1. Kur'ani është bazë e shariatit dhe burim kryesor, te të cilat kthehen të gjitha argumentet tjera. Pastaj, është suneti, e pastaj thënia e dijetarëve të parë, të cilët sqarojnë këto argumente. Intelktuali me mendje të shëndoshë mund të kuptojë ajetet në bazë të ëmbëlsirës së gjuhës arabe.

2. Patjetër duhet ditur shkaqet e zbritjes së ajeteve të Kur'anit, sepse Kur'ani ka zbritur pjesë-pjesë, varësisht prej ngjarjeve dhe rrethanave. Argument për këtë është hulumtimi në dy çështje:

Çështja e parë: Nuk mund të kuptohet mrekullia Kur'anore, pa i kuptuar, në rend të parë, rrethanat në të cilat ka zbritur legjislacioni Kur'anor, pa u kuptuar mënyra e ligjërimit, ligjërimi ndaj të ligjëruarit, apo vetë ligjërimi, sepse të kuptuarit e fjalës ndryshon në bazë të rrethanave kur është thënë, edhe pse është thënë, siç është rasti me **formën pyetëse**: mund të jetë për të vërtetuar një çështje, por mund të jetë edhe për të tërhequr vërejtjen.

Ose: me **formën urdhërORE**. Ndonjëherë është për kërcënim, ndonjëherë për lejim.

Me këtë kuptohet qartë se shkaqet e zbritjes së Kur'anit janë faktorë konkretë ose abstraktë, në të cilat bëhet mbështetja për të kuptuar Kur'anin drejt dhe thelbësisht dhe që kuptimi të jetë më afër ngjarjes, më praktik dhe më i përpiktë.

Çështja e dytë: Mosnjohja e shkaqeve të zbritjes së Kur'anit sjell vështirësi në të kuptuar dhe dyshim. Kjo shihet qartë në dy shembujt që do t'i sjellim në vijim.

Transmetohet se Mervan bin Hakemi nuk e ka kuptuar ajetin:

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا
تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِّنَ الْعَذَابِ ۖ

“Atyre të cilëve u është dhënë (libri), mos i llogaritni se janë duke u krenuar dhe duke u lavdëruar për atë që nuk e kanë bërë (e thonë se e kanë bërë). Mos i llogaritni se do t’i shpëtojnë dënimit”. (Ali Imran : 188)

Dhe e dërgon një njeri te Ibni Abasi dhe i thotë: Nëse çdo njeri gëzohet me atë që i është dhënë dhe që falënderon për atë që nuk i është dhënë, atëherë do të dënoheshim që të gjithë. Atëherë Ibni Abasi thotë: Ky ajet nuk është për ju. Por, ka zbritur kur Pejgamberi s.a.v.s. i ka thirrur jehudët dhe i ka pyetur për diçka. Ata fshehin të vërtetën dhe përgjigjen me të pavërtetën, ndërsa pretendonin se janë përgjigjur për çka janë pyetur. E, për këtë mashtrim janë krenuar, janë lavdëruar dhe janë gëzuar për përgjigjen e vërtetë. Pastaj ia lexon ajetin:

“Pastaj Allahu ka marrë besatimin prej atyre, të cilëve u është zbritur libri, që librin t’ua sqarojnë njerëzve e të mos e fshehin, e ata e kanë hedhur pas shpine dhe kanë përfituar prej saj përfitime të vogla. Mjerë për ta se çka kanë përfituar”. E, ajeti ka këtë qëllim “Mos i llogaritni...” (Ali Imran : 188)

Kur ia sqaroi këtë, u hoq dyshimi, gjë që tregon se në kuptim të jashtëm ajeti nuk e ka atë qëllim.

Transmetohet se Ibni Kudame Ibn Met’unë është akuzuar për alkoolizëm. U paraqitën dëshmitë të Umeri r.a. dhe

Umeri i thotë: O Kudame do të të dënojë me të rëna.

Kudame i thotë: Për Zotin, po të kisha pirë alkool, siç thonë, ti nuk do të kishe të drejtë të më dënosh, sepse Allahu i Lartmadhëruar thotë:

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا
وَأَمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ
الْمُحْسِنِينَ

“Nuk ka mëkat për ata që kanë besuar dhe kanë bërë vepra të mira, për atë që kanë ngrënë, për sa kohë që ata ruhen besojnë dhe bëjnë vepra të mira, e sërish ruhen dhe besojnë, e vazhdimisht ruhen dhe bëjnë vepra të mira. Allahu i do punëmirët”. (El Maide,93) E, unë jam prej këtyre, sepse kam luftuar me të Dërguarin e Allahut në Bedër, Uhud dhe Hendek. Të gjitha këto janë dëshmi të këtij ajeti.

Umeri thotë: “A po e dëgjoni çka po thotë?”.

Atëherë Ibn Abasi thotë: Këto ajete kanë zbritur si arsyetim për të kaluarit (gjeneratat e kaluara) dhe argumenton për atë që kanë mbetur gjallë. Arsyetim për të kaluarit, sepse ata kanë vdekur dhe janë takuar me Allahun para se të ndalohej alkooli, ndërsa argument për të tjerët, sepse Zoti i Lartmadhëruar thotë:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ
عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“O besimtarë! Me të vërtetë pijet alkoolike, bixhozi idhujt dhe shigjetat e fallit janë vepra të ndyta të shejtanit. Prandaj, largohuni nga këto, me qëllim që të shpëtoni”. (el-Maide, 90)

Edhe nëse janë prej atyre të cilët besojnë dhe veprojnë punë të mira, pastaj janë të devotshëm e besimtarë, të devotshëm e bamirës, për këta e ka ndaluar Allahu të pinë alkool.

Umeri thotë: “O Ibn Abas e the të vërtetën”.

Kjo tregon se ajeti nuk e ka atë qëllim, i cili shihet nga ana e jashtme e tij.

3. Patjetër duhen zakonet dhe traditat e arabëve, njohuritë e tyre, mënyrën e të folurit të tyre, metodologjinë ligjëruese në momentet ku ka zbritur Kur’ani, sepse mosnjohja e këtyre çështjeve ndikon në moskuptimin e ajetit. Kjo ilustron me shembujt në vijim:

a. Zoti i Lartmadhëruar thotë:

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ

“Plotësoni haxhin dhe umren për Allah.” (el-Bekare, 196)

Ky është urdhër për plotësim, e jo për haxhin, sepse arabët kryenin haxhin edhe para islamit. E, disa rregulla islami i ka ndryshuar, e disa i ka shtuar, siç është rasti i qëndrimit në Arafat, gjë që tregon, gjithashtu, edhe obligueshmërinë e haxhit dhe të umres.

b. Zoti i Lartmadhëruar na mëson se si ti lutemi atij:

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

“O Zoti ynë, mos na dëno për atë që harrojmë ose gabojmë.” (el-Bekare, 286)

Ebu Jusufi thotë: *“për idhujtari”*, sepse ata vetëm se e kishin pranuar islamin, e më herët kishin qenë idhujtarë. E, ndonjëri dëshiron në besimin në një Zot, e ai gabon e bëhet pabesimtar. Allahu i ka falur ata për idhujtarinë e mëhershme. Ai thotë: Ky ajet ka qenë për idhujtari, e jo për shkurorëzim, përbetim, lirim nga robëria, shitblerje, sepse në kohën e tyre nuk ka ekzistuar përbetimi për shkurorëzim dhe lirim të robërisë.

Zoti i Lartmadhëruar thotë:

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعَرَىٰ

“Dhe, vërtetë Ai është Zoti i yllit shiëra.” (en-Nexhm : 49)

Zoti e ka përcaktuar këtë yll, sepse fisi arab Huzatu e adhuronte. Ebu Kebshete është ai i cili e ka shpikur adhurimin e këtij ylli, e për këtë arsye Allahu e ka përcaktuar këtë yll.

4. Çdo tregim i treguar në Kur'an dhe i përmendur në të, i cili i kundërpërgjigjet, është argument i prerë për të mposhtur atë. *Shembull:* Thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ بَشَرٍ مِّن شَيْءٍ

“Thonë: Nuk i ka zbritur asnjë njeriu asgjë.” (El Enam : 91)

E, Zoti u kundërpërgjigjet:

قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ

“Thuaj: Kush e ka zbritur librin me të cilin ka ardhur Musa, si dritë dhe udhëzim për njerëzimin.” (El Enam : 91)

Shembull tjetër:

أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

“Po sa keq po gjykojnë ata.” (en-Nahl : 59)

Kur’ani nuk përmend asgjë tjetër, pos atë që është e vërtetë dhe udhëzuese.

Për këtë arsye, disa dijetarë kanë thënë: **“Ligjet para nesh i tregon Kur’ani dhe nuk ka diçka që i mohon është edhe ligj për ne”.**

Të tjerët thonë: Edhe pse është e pranueshme se është e vërtetë, prapëseprapë është shfuqizuar me shariatit tonë.

Duke u bazuar në këtë, të tjerët thonë: Prej pabesimtarëve kërkohen edhe obligimet sekondare të shariatit tonë. Zoti i Lartmadhëruar thotë për arsyetimin e tyre: **“Thonë ne nuk kemi qenë prej falësve dhe nuk kemi qenë prej atyre që ushqejnë të varfrit”.** (el-Mudethir : 43,44) E, nuk ka ajet tjetër që e mohon këtë. Nga kjo, suneti për çështjet që ka heshtur (ka pranuar pa i mohuar me fjalë) Pejgamberi s.a.v.s. llogaritet argument i ligjeve të shariatit.

5. Argumenti se Kur’ani parasheh domosdoshmëritë, nevojat, mirësitë dhe plotësimet që i sqaron vetë Kur’ani, pa lënë mangut asgjë. Me këtë bëhet e qartë se Kur’ani është vendburim i ligjeve dhe i çështjeve të përgjithshme dhe të tërësishme, të cilat duhet t’i ketë çdo legjislacion. Për këtë arsye, definicioni i Kur’anit më shumë është ligj i tërësishëm dhe i përgjithshëm, se sa i thuktë. Ndërsa, suneti është sqarues i atyre përgjithësiemeve dhe sqaron çështjet globale të Kur’anit.

Fusnotat:

1. E ka regjistruar Abdul Berri. Ibn Hazmi, si refuzues i Kijasit, është munduar ta degradojë këtë hadith, duke thënë: shihet se ky hadith është shpikës dhe gënjeshtër (“El-Ihkam lil Amidi” vëll. i I fq.976, mirëpo në fakt hadithi është hadith mursal. Gjithashtu, e ka regjistruar Ebu Davudi dhe Tirmidhiu nga Muadh bin Xhebeli nëpërmjet sehabëve të besueshëm (“Nasbu Rraje” vëll. i IV fq.73).
2. “Hashijetu Taftazani ala sherhil udad ala muhtesar el muntehi” vëll. i II fq.18.
3. “El-Ihkam” vëll. i I fq.82;
“Hashijetu Taftazani”;
“Et-Telvijh alet-Tevdijh” vëll. i I fq.29;
“Sherhul mehalij” vëll. i I fq.159;
“Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.213;
“Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.7;
“Mer’etil Usul” vëll. i I fq.97;
“Sherhul Esnevij” vëll. i I fq.204;
“Revdatu Nadhir” vëll. i I fq.178;
“El med’hal ila medhheb Ahmed” fq.88;
“Irshadul Fuhul” fq.26.
4. “El mustesfa” vëll. i I fq.68;
“Revdatu Nadhir” vëll. i I fq.184.
5. “Mer’etil Usul” vëll. i I fq.106.
6. “Keshful Esrarë” vëll. i I fq.24.
7. “Et-Telvijh alet-Tevdijh” vëll. i I fq.21;
“Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.212;
“Mer’etil Usul” vëll. i I fq.109;
“Hashijetul Nesmatul Es’har” fq.14.
8. “El-mustesfa” vëll. i I fq.63.
9. “Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.9.
10. “Mer’etil Usul” vëll. i I fq.99
11. “El-med’hal ila medhheb Ahmed” fq.88.
12. “Muslimu Thubut” vëll. i II fq.8;
“Irshadul Fuhul” fq.27.

13. Ibn Xhezeriu thotë: Shatibiu është përkufizuar në shtatë kiraetet, Tre Kiraetet tjera janë të Ebi Xheaferit, Jakubit dhe Halefit. Mutevatir: është dituri e domosdoshme (“Ulumul Kur’an lis-Sujuti” vëll. i I fq.82);
 “Muslimu Thubut”;
 “Sherhul mehali”;
 “Mer’etil Usul”;
 “Gajetul Vusul”;
 “El anavijn fil mesailul Usulije”.
14. “Muslimu Thubut”.
15. “Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.216;
 “Revdatu Nadhir” vëll. i I fq.181.
16. “El Mustesfa” vëll. i I fq.65;
 “El-Ihkam” vëll. i I fq.83;
 “Sherhul Udad” vëll. i II fq.21;
 “Sherhul xhelalul mehalij” vëll. i I fq.167;
 “Irshadul Fuhul” fq.27.
17. “El mustesfa” vëll. i I fq.65;
 “El Ihkam” vëll. i I fq.84;
 “Sherhul mehali” vëll. i I fq.163.
18. “El Itkan fi ulumul Kur’an” vëll. i I fq.8.
19. “Sherhul mehalij”
 “Sherhul Udad” vëll. i II fq.19;
 “Meratibul Ixhmaë li Ibni Hazm” fq.174.
20. “Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.216;
 “Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.14;
 “Mer’etil Usul” vëll. i I fq.102.
21. “Tefsir Ibni Kethirë” vëll. i I fq.17;
 “Subules-Selam” vëll. i I fq.172.
22. Transmeton Daruutni.
 Ngjashëm është transmetuar nga Ali Ibn Abasi dhe të tjerë (“Tefsir Ibni Kethiri” vëll. i I fq.16) (“Subule Selam” vëll. i I fq.173).
23. “Irshadul Fuhul” fq.27.

24. “Sherhul Udad” vëll. i II fq.190;
 “Mer’etil Usul” vëll. i I fq.101;
 “Muslimu Thubut” vëll. i II fq.6.
25. “Tefsirë Ibni Kethirë” vëll. i I fq.17.
26. “Tëxhazul Kur’an lil Bakilani” fq.23-50;
 “Tëxhazul Kur’an lir-Rafij” fq.187;
 “Usulul Fikh lil Halaf” fq.28;
 “Muhaderat fi Usuli Fikh” fq.66.
27. Transmeton Trimidhiu nga Ali bin Talibi r.a.
28. “Usulul Fikh lil Halaf” fq.23;
 “Muhaderat fi Usuli Fikh” fq.68.
- 30.Këtë e ka squruar autori i librit të kohës së sotme ”Attharul Harbi fi fikhil Islam-Derasatul mukarene
30. En-Nahl 90-91.
31. “Usulul Fikh li Zekiju dijn Shaëban” fq.23;
 “Usulul Fikh lil Halaf”.
32. “Usulul Fikh li Shaëban” fq.144.
33. “Irshadul Fuhul” fq.28.
34. “Usulul Fikh li Shaëban” fq.26.
35. “Usulul Fikh lil Hudarij” fq.205.
36. “El Ihkam lil Amidi” vëll. i I fq.87;
 “Sherhul Xhelalul mehalij” vëll. i II fq.82;
 “Sherhul Udadi” vëll. i II fq.22;
 “Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.223;
 “Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.97;
 “Mer’etil Usul” vëll. i I fq.196;
 “El-Ibhaxh” vëll. i I fq.170;
 “Sherhul Esnevi” vëll. i II fq.228;
 “El med’hal ila medhheb Ahmed” fq.89.

Përmbajtja:

ARGUMENTET E SHERIATIT PËR TË CILAT JANË PAJTUAR DIJETARËT	4
KUR'ANI FISNIK APO LIBRI FISNIK	7
<i>Definicioni i Kur'anit</i>	8
<i>Leximet e vetmuara</i>	14
<i>Dispozita e kiraeteve të vetmuara</i>	16
<i>"Bismilahi" a është ajet Kur'anor?</i>	18
<i>Argumentimi i Kur'anit fisnik</i>	21
<i>Mrekullia e Kur'anit Fisnik</i>	22
<i>Format e mrekullisë së Kur'anit</i>	25
1. Mrekullia e të shprehurit, kuptimit, gjithëpërfshirja e ligjeve dhe qëllimet e tij	26
2. Atë që e zbulon shkenca, është vërtetuar në Kur'an	28
3. Lajmërimi për të ardhmen, të cilën nuk e di askush, përpos të Diturit të së fshehtës.	30
4. Fjalë impresionuese dhe alegori të fuqishme	32
<i>Ligjet e Kur'anit</i>	34
<i>Treguesi i Kur'anit për ligje</i>	38
<i>Kur'ani sqarues</i>	40
<i>Disa rregulla të Usulit që kanë të bëjnë me Kur'anin</i>	44